

вмірно розглядати як підсистеми більш низького рівня по відношенню до системи СОГ. З іншої боку, сама досліджувана система є компонентом вищого рівня. Стосовно до СОГ це означає, що вона, будучи системою, у той же час виступає як елемент системи більш високого рівня – системи "організації розслідування злочину".

Наприкінці, слід зазначити, що наведений аналіз системних ознак СОГ не є самоціллю, а лише проміжною ланкою в дослідженні тих факторів, які впливають на ці ознаки. Зокрема, можна передбачити, що діяльність СОГ як високоорганізованої системи залежить від своєчасності створення групи, правильного визначення її кількісного та якісного складу, вдалого призначення керівника групи, врахування психологічних особливостей сумісної діяльності тощо¹. Такі залежності є, на наш погляд, перспективними напрямками подальших досліджень, результати яких позитивно вплинуть на практику розслідування злочинів слідчо-оперативними групами.

УДК 351.746:343.137.5

М.А. Лісовий

**ОСОБЛИВОСТІ ОПИТУВАННЯ ОСІБ ПРИ
ПРОВЕДЕННІ ПЕРШОЧЕРГОВИХ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПО РОЗКРИТТЮ
ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ГРУПАМИ НЕПОВНОЛІТНІХ**

В статті проведено аналіз наукових поглядів на використання оперативного опитування з метою розкриття злочинів, вчинених групами неповнолітніх. Визначено основні шляхи удосконалення організації і тактики проведення опитування осіб, які становлять оперативний інтерес для оперативних підрозділів кримінальної міліції в справах дітей у сфері боротьби зі злочинами, вчиненими групами неповнолітніх.

Ключові слова: *оперативне опитування, першочергові оперативно-розшукові заходи, невербальна інформація.*

В статье приведен анализ научных взглядов на использование оперативного опроса с целью раскрытия преступлений, совершенных группами несовершеннолетних. Определены основные пути усовершенствования организации и тактики проведения опроса лиц, представляющих оперативный интерес для оперативных подразделений криминальной милиции по делам детей в сфере борьбы с преступлениями, совершенными группами несовершеннолетних.

Ключевые слова: *оперативный опрос, первоочередные оперативно-розыскные мероприятия, невербальная информация.*

In the article it is given the analysis of scientific opinions about usage of

¹ В.О. Коновалова відзначає, що організаційні та психологічні аспекти розслідування тісно пов'язані між собою (Коновалова В.Е. Психологія в расследовании преступлений / Виолетта Емельяновна Коновалова. – Х.: "Вища школа", 1978. – С. 6-7).

operative questioning with the purpose of the crime detection committed by minors' groups. It is determined the main ways of improvement of organization and tactics of conducting interview of persons who are interest to operative departments of criminal militia in the sphere of struggle against crimes committed by minors' groups.

Key words: operative questioning, immediate operative and detective measures, nonverbal information.

Постановка проблеми. Зростання злочинності неповнолітніх і посилення її суспільної небезпеки, поява неградиційних форм протиправної діяльності, відродження злодійських традицій і активне впровадження їх в молодіжну субкультуру - всі ці обставини вимагають якісно нового аналізу ситуації, що складається, розробки додаткових методик організації і проведення профілактичної роботи і оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ.

Однією з особливостей злочинності неповнолітніх є її яскраво виражений груповий характер. У цих умовах підвищується соціальна обумовленість наукової розробки оперативно-розшукових засобів і методів виявлення, розкриття й розслідування неочевидних, тяжких і особливо тяжких злочинів, вчинених групами неповнолітніх. Серцевиною оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ є отримання й збирання, у відповідності законом, інформації про обставини злочину і осіб, які вчинили його. Оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на досвіді практичних працівників і теоретичних розробках вчених [1, С. 29-30].

Особливої уваги заслуговує першочергові оперативно-розшукові заходи та методи, що проводяться після отримання інформації про скоєння злочину. Серед цих методів особливої уваги заслуговує проведення розвідувального опитування серед осіб, які під час скоєння злочину знаходилися на місці події.

Цю думку підтримують 82,5% опитаних оперативних працівників кримінальної міліції в справах дітей, які здійснюють заходи щодо розкриття злочинів, вчинених неповнолітніх. Вони вважають, що першочергове розвідувальне опитування осіб на місці події забезпечує у майбутньому можливість встановити, що злочин вчинений неповнолітніми за наявними ознаками зовнішності та прикметами, організувати встановлення осіб, спостереження за ними і затримання.

Однак нажаль за останні 10 років фактично не було жодного дослідження організації, тактики та психологічних основ отримання інформації з використанням розвідувального опитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання спеціальних методів ОРД у протидії злочинності в останні роки займалися професори Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.Л. Ортинський, І.Р. Шинкаренко та науковці Б.І. Бараненко Д.Г. Костенко, В.А. Некрасов,

В.В. Шендрик та ін. [1-5].

Однак в їх працях не розглядалися особливості оперативного опитування при розкритті злочинів, вчинених групами неповнолітніх. Тому ми вважаємо за доцільне в дослідженні розглянути теоретичні, організаційні, тактичні та психологічні особливості використання опитування під час розкриття злочинів, вчинених групами неповнолітніх.

Опитування є доступним і ефективним оперативно-розшуковим методом для встановлення фактичних даних про обставини вчинення групових злочинів неповнолітніх: прикметах злочинців, напрямків в яких вони зникли, ознаках викрадених речей, слідах злочинної діяльності й т.п. При цьому оперативний працівник може проводити опитування особисто, у відкритій або зашифрованій формі, або доручати його проведення іншій посадовій особі. У випадках, коли від опитуваного надійшло прохання про конфіденційний характер повідомлюваних відомостей, дані про нього не розголошуються й ця особа в кримінальному процесі не бере участь. В більшості випадків набагато краще проводити опитування та огляд місця події одночасно. У первинних матеріалах можуть бути наступні дані, що свідчать про вчинення злочину підлітками:

- неповнолітній підозрюваний затриманий під час вчинення злочину, після його вчинення або з'явився із зізнанням;
- потерпілі або свідки, не знаючи злочинців, стверджують, що по зовнішньому вигляду й поведінці вони були, очевидно, неповнолітніми;
- потерпілі або свідки знають вік злочинців;
- обстановка місця події, сліди й інші речові докази свідчать про вчинення злочину неповнолітніми. У розглянутій ситуації застосовується відкрита форма опитування потерпілих і очевидців вчиненого злочину. Також вважаємо, що методично доцільно було би побудувати їхнє опитування за наступною схемою постановки питань:
 - ким, коли й при яких обставинах виявлений злочин, наприклад, крадіжка;
 - яке майно викрадене, його характеристика, кількість, вартість, приналежність до форми власності;
 - де перебувало викрадене майно, хто мав доступ до нього або знав про його місце знаходження;
 - хто востаннє й при яких обставинах бачив викрадене майно;
 - хто й чому замикав двері й вікна, приміщення або інше спеціальне сховище;
 - де або в кого зберігалися пломбір, ключі, хто знав або міг знати про місце їх зберігання;
 - який режим роботи підприємства, установи, організації, де відбулося викрадання;
 - чи не помітив опитуваний сторонніх осіб, що відвідували місце крадіжки до її вчинення; якщо помітив то які їхні прикмети, що в їхній поведінці видалося підозрілим;

- кого бачив опитуваний поблизу місця крадіжки в період її вчинення, на чому ґрунтуються його припущення, що це були неповнолітні, які прикмети цих осіб, що вони робили або намагалися робити, що при них знаходилося;

- чи не чув опитуваний приблизно в той час, коли була вчинена крадіжка, розмови підозрілих осіб, які-небудь інші звуки (удари, скрипи, тріск, звук мотора і т.д.);

- чи не підозрює опитуваний кого-небудь у вчиненні крадіжки; якщо так те на чому ґрунтуються його підозри.

Приблизно по цій же логічній схемі здійснюється опитування інших осіб, обізнаних про злочин, або причетних до нього.

Особливої уваги заслуговує опитування осіб, які були свідками скоєного злочину. З метою отримання оперативно-розшукової інформації, свою увагу оперативні працівники під час опитування повинні сконцентрувати на отриманні відповідей на питаннях:

- яким способом злочинцям вдалося проникнути на об'єкти що знаходяться під охороною та в якому саме місці;

- кількість нападників, максимально повний опис зовнішніх ознак кожного з них, одягу, особливих прикмет манери спілкування, на чому ґрунтуються припущення опитуємих, що це були неповнолітні;

- використання злочинцями зброї, її характеристика, та обставини застосування;

- характер та послідовність насильницьких дій або погроз зі сторони кожного злочинця;

- способи спілкування між нападниками в момент скоєння злочину та після;

- використання злочинцями транспортних засобів (марка, колір, державний номер);

- характер дії осіб, які знаходились на місці скоєння злочину;

- які сліди та предмети злочинці могли залишити на місці скоєння злочину;

- які ушкодження або сліди могли залишитися на одязі або тілі злочинців під час скоєння злочину;

- найменування, індивідуальні ознаки викрадено майна;

- данні про фізичний стан свідків в момент скоєння злочину (хвороба, стан слуху, зору, сп'яніння та інше), а також їх психічний стан (напруження, страх, розгубленість та інше);

- хто перший був оповіщений про скоєний злочин;

- чим мотивують свої припущення, що злочин вчинений неповнолітніми ;

- кого конкретно підозрюють в його скоєнні;

- чи не зустрічали свідки злочинців раніше, якщо так то при яких обставинах.

Слід відмітити, цей перелік питань є приблизним, він може бути

доповнений виходячи з конкретного випадку.

Під час опитування, необхідно враховувати, що особи при висвітленні події, що трапилась можуть перебільшувати, зменшувати або прикрашати які-небудь подробиці.

Проведення першочергового опитування забезпечує отримання найбільш повних та точних вихідних відомостей. При цьому набагато краще проводити опитування та огляд місця події одночасно. Опитувати осіб необхідно паралельно та у різних приміщеннях з подальшою звіркою отриманих відомостей. Це може забезпечити отримання уточнень на питання, які можуть не виникнути, якщо не звернути увагу на них на першочерговому етапі.

У даній статті здійснено спробу визначити деякі підходи до проведення розвідувального опитування осіб при проведенні першочергових ОРЗ по розкриттю злочинів, вчинених групами неповнолітніх, розроблення на цій основі відповідні рекомендації щодо цієї діяльності. На нашу думку, сформульовані та викладені вище положення, висновки можуть бути використані оперативними підрозділами ОВС та бути підгрунтами для поліпшення їх діяльності.

УДК 351.746.2:340.5

С.А. Сумський

ПРОЦЕСУАЛЬНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються питання процесуальної оцінки результатів оперативно-розшукової діяльності. Наводяться критерії оцінки для визначення процесуального значення результатів оперативно-розшукової діяльності

Ключові слова: кримінальне судочинство; оперативно-розшукова діяльність; результати оперативно-розшукової діяльності; доказ.

В статье анализируются вопросы процессуальной оценки результатов оперативно-розыскной деятельности. Приводятся критерии для определения процессуальной значимости результатов оперативно-розыскной деятельности.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство; оперативно-розыскная деятельность; результаты оперативно-розыскной деятельности; доказательство.

In article the processual value of operational detection results are analyzed. The concrete propositions about criteria of processual value are formulated

Key words: criminal trial; operational detection; results of operational detection; evidence.

Не буде перебільшенням вважати, що проблема оцінки доброякісності доказів у кримінальному процесі являє собою одну з центральних проблем теорії доказів, маючи велике практичне і теоретичне значення. Виступаючи певною формою пізнання, оцінка доказів складає невід'ємну частину кримінального процесу, зв'язуючи між собою окремі етапи цієї діяльності, і в той же час будучи засобом вираження її результату. Оцінка доказів і методи її здійснення знаходяться в прямій залежності від право-